

La “Gramàtica del Català Modern (1601-1833)”

Josep Martines
Universitat d’Alacant

La *Gramàtica del Català Antic (Gca)* es va fixar com a objectiu l’estudi de l’evolució de la llengua catalana des de les primeres manifestacions escrites fins a la darrereria del s. XVI. Para una atenció especial sobre la sintaxi i la morfologia i alhora reserva un espai específic important per a la fonètica, la fraseologia i l’anàlisi de la variació i del context sociolingüístic i històric. Aquesta obra es troba ja en la fase final de redacció. Dirigida per Josep Martines i Manuel Pérez Saldanya, ha estat un projecte que ha aconseguit d’aplegar un notable equip de lingüistes de diverses universitats, de dins i fora del país. És previsible que faça una contribució sòlida al coneixement del català antic.

A mesura que avançava la realització de la *Gca*, es constata que la descripció del viatge de la llengua catalana pel temps havia d’incloure un període precisament sovint menystingut i obviat: el que abasta des del s. XVII fins a la mitjana del s. XIX. És a dir, l’etapa coneguda durant molt de temps com a *Decadència*: el període que va des de la florida literària de la tardor de l’edat mitjana i la primeria del Renaixement fins a l’arrancada de la Renaixença i els primers passos cap a la codificació del català contemporani. Així, doncs, allà on acaba la *Gca* comença la *Gramàtica del Català Modern (1601-1833) (GCMod)* i ho fa aprofitant la metodologia i l’experiència aplicada i guanyada en aquell primer projecte.

La primera passa ha estat la constitució d’un corpus textual digital suficientment equilibrat i representatiu de la variació (diacrònica, territorial, funcional i social). Aquest corpus (*Corpus Informatitzat de la Gramàtica del Català Modern (CIGCMod)*) s’ha constituït al si de projecte ISIC-IVITRA a la Universitat d’Alacant, és ara en fase de compleció i ja és aprofitable per a la recerca. S’han desenvolupat eines informàtiques específiques per a traure’n el màxim profit.¹ Com s’havia fet amb la *Gca*, la *GCMod* s’ajusta a una metodologia que conjumina la descripció i l’anàlisi de les dades extretes de la documentació digitalitzada, és a dir, es fonamenta en l’observació de l’ús de la llengua en contextos concrets.

Aquest monogràfic de la revista *eHumanista/IVITRA* aplega un avanç del que ja comença a ser la *Gramàtica del Català Modern (GCMod)*.² Són 11 contribucions sobre temes volgutament diversos a fi que puguen oferir una imatge de conjunt de l’obra. Siga’ns permès de presentar-les molt sintèticament aplegades segons un ordre temàtic.

L’article de Brauli Montoya (Universitat d’Alacant (UA)), “Aproximació a la cronologia de la substitució lingüística a Oriola durant el segle XVII”, pertany al bloc de la *GCMod* que s’ocupa de l’anàlisi de la situació sociolingüística del català durant l’edat moderna. Estudia un testimoni concret i viu del procés de minorització que experimentarà la llengua en l’extrem del migjorn valencià amb materials fornits per la documentació.

Hi ha tres contribucions que afecten qüestions de caire lexicosemàntic, segons perspectives diferents. Jordi Antolí (UA), en “Les denominacions de la tarda en català

¹ Sobre les característiques del corpus, el procés de constitució i els criteris amb què s’ha bastit, v. Martines, J. & V. Martines. Monogràfic “L’edició filològica de textos catalans de l’edat moderna. Un estat de la qüestió especialment referit a la constitució del *Corpus Informatitzat de la Gramàtica del Català Modern*.” *Notandum*, 48 (2018). <http://www.hottopos.com/notand48/index.htm>; Sánchez López, E. “Panorama històric de la constitució de corpus: orígens, consolidació i expansió.” *Notandum* 48, (2018), 87-109.

² En la revista *Caplletra*, número 66 (Primavera 2019), hi ha un monogràfic centrat també en la *GCMod*.

antic i modern”, explica quin degué ser el procés que dugué a generar l’actual sistema de denominacions per a les hores posteriors al migdia. Combina l’anàlisi quantitativa de dades fornides pel *CIGCMod* amb la interpretació dels factors culturals i pragmàtics d’un canvi lexicosemàntic que ha arribat a marcar la diversitat dialectal contemporània en aquest camp conceptual.

Joaquim Martí Mestre (Universitat de València (UV)), en “El lèxic en els col·loquis valencians sobre la Guerra del Francés”, mostra la utilitat d’un gènere textual (els col·loquis), especialment rellevant en aquest període històric, per a aprofundir en el coneixement de la, sovint fugissera, llengua col·loquial, específicament en el component lexicosemàntic.

La morfologia derivativa té en la *GCMod* un espai important, com ja s’esdevenia a la *Gca*. Dins aquest àmbit, hi ha l’article “El sufix *-ada* en la creació de noms de fenòmens meteorològics en català: una mirada diacrònica” d’Elisabet Llopart-Saumell (UA/IULA, Universitat Pompeu Fabra (UPF)). Combina l’anàlisi dels materials contemporanis amb la visió diacrònica a fi d’avaluar la rendibilitat d’aquest procediment de generació lèxica.

Els aspectes més vinculats amb la sintaxi són presents en la resta d’aportacions. Maribel Guardiola (UA), en “Síntesi d’estudis sobre *ell* emfàtic, exclamatiu, expletiu, impersonal o neutre” fa un estat de la qüestió sobre el tractament que ha rebut aquesta qüestió tant en els treballs descriptius com en els prescriptius, tant en els estudis diacrònics com en els sincrònics. És una tasca fonamental per a poder abordar una visió diacrònica global del tema.

“La reestructuració del sistema de conjuncions causals durant l’edat moderna” és l’aportació de Manuel Pérez Saldanya (UV). Estudia la profunda transformació que van experimentar aquests elements durant aquell període, transformació que va des de la desaparició de peces fonamentals en el període medieval (*car; per ço car/com/que*, davant *perquè*) a la gènesi de combinacions noves, ara generalitzades si més no en el model estàndard, com és el cas de *com que* (davant l’antic i ara d’àmbit restringit, *com*) o la restricció en l’ús de *pus/puix (que)*.

Al seu torn, Juan Carlos Tordera (UV) analitza l’evolució de les clausules causal i finals no finites i finals finites en català des del s. XVI al XVIII. Adverteix la correlació entre *per, per a* i *per a que*.

En “Acostament al marcatge diferencial d’objecte als inicis del català modern”, Anna Pineda (UPF) mostra, amb materials de corpus, fonamentalment del s. XVII, que aquest fenomen està molt condicionat pel factor semàntic de l’animacitat o la definitud; així mateix, adverteix una variació dialectal important entre el valencià i els parlars orientals en l’evolució d’aquesta qüestió.

Joan-Rafael Ramos (UV) atén en “Aproximació a la morfosintaxi dels quantificadors en el català del segle XVII” el funcionament de *u(n)* i *cada u(n)* i els factors que pogueren condicionar-lo (de caire fonològic i analògic).

Com bé descriu el títol, “‘Açò és veritat, y-n fas memòria per a l’esdevenidor’. Una introducció a la sintaxi del pronom adverbial *en* en valencià modern (1601-1832)”, Josep E. Ribera (UV), estudia, amb dades del *CIGCMod*, el funcionament i l’evolució cap a la retracció d’aquest clíctic en el català del País Valencià durant l’edat moderna.

Andreu Sentí (UV) se centra, més aviat, en el final del període que abasta la *GCMod* (s. XIX) per analitzar els valors modals del verb *deure* amb dades del *CIGCMod* i del *CTILC* en l’article “El verb modal *deure* al segle XIX: modalitat deontica, evidencialitat inferencial, (inter)subjectivitat i mirativitat”.

Confiam que aquest avanç desvetllarà l’interès per aquesta *Gramàtica del Català Modern*, ja una realitat tangible.